

Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. № 27, Київ, 2013

С. РОМАНЧУК

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПА ВЕЖЛИВОСТИ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ ЖАЛОБЫ

В статье идет речь о речевом акте «жалоба», который рассматривается в терминах стратегической направленности, выводятся его основные прагматические характеристики и проанализированы способы реализации принципа вежливости в англоязычном институциональном дискурсе жалобы.

Ключевые слова: речевой акт «жалоба», принцип кооперации, принцип вежливости, позитивное и негативное «лицо».

S. ROMANCHUK

REALIZATION OF POLITENESS PRINCIPLES IN THE ENGLISH INSTITUTIONAL DISCOURSE

This paper deals with a speech act of complaint in terms of strategic directness, determines its main pragmatic peculiarities and reveals the ways of realising politeness principles in the English institutional discourse of complaints.

Key words: speech act of complaint, cooperation principle, politeness principle, positive and negative ‘face’.

УДК 378.016:811.111:338.48

Олена СТАРИНЕЦЬ

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ «ТУРИЗМ»

У статті проаналізовано обґрунтування підходів до формування у студентів іншомовної лексичної компетенції і розробка системи лексичних вправ з урахуванням методичної послідовності етапів формування лексичної компетенції

Ключові слова: лексична компетенція, лексичні одиниці, принцип комунікативності, введення нового матеріалу

Модернізація системи вищої освіти України зумовлена необхідністю інтеграції у європейське освітянське співтовариство та підвищення конкурентоспроможності дипломованих

українських спеціалістів на європейському ринку праці. Це передбачає не лише високий ступінь фахової підготовки студентів, але й оволодіння іноземними мовами на рівні, достатньому для ефективного спілкування відповідно до комунікативних потреб. Отже, вивчення кількох іноземних мов у вищому навчальному закладі стає однією з найважливіших складових частин навчального процесу в ході формування кваліфікованого фахівця.

Вивчення англійської мови для студентів напряму підготовки «Туризм» є етапом практичного оволодіння мовою, специфіка якої визначається характером подальшої професійної діяльності. Лексика є одним з основних аспектів при вивченні іноземної мови. Лексична компетенція як складник лінгвістичної компетенції складається із знання лексичних та граматичних елементів. На вибір лексичних елементів впливають академічні та/або професійні сфери і ситуації, в яких вони мають вживатися, тому підбір лексики може у значній мірі різнитися в окремих робочих програмах.

Питання навчання лексиці у різні періоди розвитку методики навчання іноземних мов розглядали багато дослідників, зокрема Б.В. Беляєв, М.Л. Вайсбурд, Н.Д. Гальскова, Н.І. Гез, Ю.І. Коваленко, Н.С. Шебеко та ін. [1, с. 28].

Однак до сих пір не існує спеціальних теоретичних праць, присвячених формуванню лексичної компетенції у студентів туристичного профілю як фактору, що сприяє ефективності навчання англійської мови у неможовому вузі.

Аналіз підручників для вищих учбових закладів показує, що навчання лексиці в них представлено поверхово, зокрема відсутні рекомендації щодо засвоєння лексики та ефективна система роботи з лексичним компонентом.

З метою уникнення недоліків варто розробити й теоретично обґрунтувати систему лексичних вправ з метою формування лексичної компетенції студентів туристичного профілю. Цим і визначається актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження є процес формування лексичної компетенції у студентів туристичного профілю.

Предметом дослідження стає визначення ролі і особливостей формування лексичної компетенції у студентів напряму підготовки «Туризм».

Основною метою дослідження є теоретичне обґрунтування підходів до формування у студентів іншомовної лексичної компетенції і розробка системи лексичних вправ з урахуванням методичної послідовності етапів формування лексичної компетенції.

Термінологічна система сфери туризму, як і будь-яка галузь людської діяльності, послуговується значною кількістю власних термінологічних одиниць. Отже, особливого значення набуває знання саме професійної лексики. Студенти мають засвоїти певний лексичний мінімум, необхідний для читання фахової літератури, складання письмових документів та повноцінного спілкування з представниками туристичних фірм за кордоном та носіями мови. Однак, виникає проблема раціонального відбору термінологічної лексики та визначення її обсягу в процесі введення нового навчального матеріалу. Невелика кількість годин, відведених на курс (4 години на тиждень), передбачає досить швидке нарощування складності матеріалу, вже на перших заняттях студентам пропонується основний термінологічний апарат галузі та досить складні англomовні тексти (базова термінологічна лексика слугує основою для перекладу оригінальних фахових текстів з метою вилучення необхідної інформації). Слід враховувати, що ресурси сприйняття та пам'яті обмежують використання великої кількості нових лексичних одиниць в одному тексті іноземною мовою. Вивчення вокабуляру іншої мови передбачає, що студент:

- вмiє робити правильні зв'язки між формою та значенням слова;
- говорячи іншою мовою, використовує правильну форму слова для того значення, яке мається на увазі.

Для цього потрібно:

- накопичити критичну масу слів для використання як для розуміння, так і продукування мовлення;
- мати достатній вокабуляр в довгостроковій пам'яті і бути здатним використовувати його при потребі;
- розвинути стратегію заповнення лексичних лакун (незнайомих слів або невідомих значень вже відомих слів).

До основних етапів роботи над лексикою належать [2, с. 25]: 1) ознайомлення з новим матеріалом (введення і пояснення); 2)

тренування у вживанні лексичних одиниць (первинне закріплення);
3) розвиток умінь і навичок використання лексики у різних видах мовленнєвої діяльності.

Етап ознайомлення з лексичними одиницями містить розкриття їх форми, значення і вживання у мовленні. Початок роботи над словом, тобто накопичення первинної або сенсорної інформації про іншомовне слово, має велике значення для успішного формування лексичної компетенції.

Пропонується використовувати різні невізуальні (оскільки візуальна презентація нових лексичних одиниць, яка є доцільною при вивченні, наприклад, теми «Сучасні подорожі (типи, тенденції, харчування під час подорожей)» або «Типи готелів», при введенні теоретичних професійних понять, таких як, наприклад «Фінанси» або «Понятійно-термінологічні основи туropерейтинга» видається неможливою) засоби пояснення нових лексичних одиниць:

- надання ситуації-прикладу, де використано нове слово;
- надання декількох речень з використанням нового слова, які дозволяють зробити припущення про його значення;
- надання синонімів, антонімів чи співвідрядних слів;
- надання повного визначення, надаючи студентам змогу здогадатися про значення терміна.

Усі вищезазначені засоби можуть бути використані як усі разом, так і у поєднанні з візуальними засобами (схеми, малюнки на дошці, міміка). Хоча описове пояснення забере більше часу на занятті, ніж використання прямого перекладу або демонстрація відповідного малюнку, але студенти одержують додаткову практику аудіювання, а також оскільки їм потрібно здогадатися про значення слова, вони отримують додаткову мотивацію і стають більш зацікавленими. Дуже важливо, щоб слова, які використовуватимуться для визначення нових лексичних одиниць, були в межах вокабуляру, відомого студентам.

Ситуаційне введення слова передбачає надання ситуації-прикладу, де про значення нового слова можна здогадатися з контексту. Як приклад, наведемо ситуацію для введення слова *to reserve*: You are a businessman and need to fly on business to London next week, call the airline agent and *reserve* your tickets, find out the information about schedules and prices. Ситуаційне введення

запам'ятовуватиметься краще, якщо воно накладатиметься на власний досвід. Так, викладач може розповісти свою історію і попросити студентів поділитися подібними ситуаціями. Це потребуватиме більше часу, але надає додаткові можливості для аудіювання та говоріння, створення комунікативної ситуації на занятті.

Альтернативою ситуаційному введенню може стати наведення декількох речень з використанням нового слова, які дозволяють зробити припущення про його значення: You can *reserve* tickets for all kinds of movies through this online web service. *Reserve* your seat up to 10 minutes before your train departs. Is it possible *to reserve* tickets online for the Duomo in Florence? і т.д. Кумулятивний ефект дозволить студентам здогадатися про значення слова шляхом індукції. Перевагою цього засобу є те, що студенти чують нове слово декілька разів, в різноманітних, але типових контекстах, в різних типових словосполученнях (е. g. *to reserve a seat*, *to reserve tickets*), що сприяє його засвоєнню. Також мимоволі запам'ятовується інформація щодо граматичної форми слова (наприклад, чи є дієслово перехідним або неправильним). Якщо нове слово зустрічається при читанні тексту, доцільно послуговуватися швидким поясненням, використовуючи синоніми (*to reserve* means *to book*, *to arrange in advance*), антоніми, спів підрядні слова або визначення зі словників (*to reserve* means *to keep smth for a special purpose or to arrange for smth to be kept for your own use*).

Для розуміння значення нових лексичних одиниць викладач може використовувати численні нелінгвістичні засоби для ілюстрування мовлення (малюнки, фото, діаграми, міміка, жести), які забезпечать закріплення введення нової інформації «тут і зараз», роблячи предмет спілкування конкретним, а не абстрактним.

Первинне закріплення передбачає відпрацювання різних аспектів слова: його форми, значення і вживання.

Для відпрацювання значення слова може слугувати, наприклад, вправа на розподіл слів за тематичними групами (типи номерів: DBL – двомісний номер з одним великим двоспальним ліжком, TWIN – двомісний номер з двома роздільними ліжками,

SGL (SNGL) – одномісний номер; типи харчування : BB, HB, FB і т.д.).

Для засвоєння лексичних одиниць оптимальним є принцип засвоєння лексики у фразі, а не ізольовано. До того ж, письмова фіксація лексики сприяє закріпленню мовномоторного, слухового, зорового зв'язку слів, чим сприяє їх кращому запам'ятовуванню. Активному і свідомому засвоєнню лексичного матеріалу сприяє зорове і слухове сприйняття. Вбачається доцільним вивчення слів словарними тематичними групами, за лексичними полями, представленими діаграмами, ієрархічними блок-схемами, таблицями, які студенти можуть заповнювати як разом з викладачем, так і самостійно.

Лексичні вправи повинні готувати студентів до формування вміння виражати свої думки на досліджуваній мові у межах програмної теми і вести бесіду відповідно до заданої ситуації. Подібні вправи умовно можна назвати передмовленнєвими [3, с. 67], оскільки, незважаючи на те, що головним їхнім призначенням є відпрацювання лексичного матеріалу, за способом виконання вони наближаються до мовленнєвих. Студенти ставляться у таку ситуацію, коли вони змушені неодноразово вживати певне слово чи словосполучення, що сприяє найбільш міцному його засвоєнню.

Вправи, направлені на засвоєння лексичних одиниць і автоматизацію їх вживання студентами, проводяться у певній послідовності: вправи «питання-відповідь», зокрема у парах; вживання синонімів і антонімів для закріплення нової лексики (замінити підкреслені слова синонімами / антонімами, запропонувати студентам висловити свою думку інакше), відтворення лексичного матеріалу (доповнити речення, використовуючи нову лексику; змінити другу частину речення; закінчити запропонований текст; задати питання до усного повідомлення або прочитаного тексту), скласти діалогічне або монологічне повідомлення.

При роботі з синонімами студентам попередньо пропонується самостійно скласти опорні картки до теми. З метою формування лексичної компетенції студентам пропонується виконати низку вправ по заповненню пропуску у висловлюванні, наприклад, заповнити пропуски в діалогах відповідними лексичними одиницями. Показником правильності у даному випадку є

відповідність смислового значення лексичної одиниці, яку підставляємо, з тією, з якою вона сполучається.

Студенти об'єднуються в пари, вони читають і заучують діалоги за ролями, після чого діалоги програвуються перед усією групою. Це сприяє формуванню рецептивних лексичних навичок у студентів, які прослуховують діалоги.

Нами виокремлені спеціальні лексичні вправи, присвячені певному типу лексики, засвоєння якого зустрічає певні труднощі. При цьому виконуються як немовленнєві, так і мовленнєві завдання, присвячені даному типу лексики (розробити і оформити меню тематичного ресторану, намалювати схему вестибюлю готелю і підписати усі приміщення, заповнити ієрархічну блок-схему працівників готелю, розробити і проілюструвати екскурсійний тур тощо).

Специфічним явищем англійської мови є окремо оформлені лексичні одиниці, перш за все, фразові дієслова, які містять дієслівну основу і післялог. Невміння студентів розрізняти дієслова без післялогів і фразові дієслова призводить до помилкового розуміння усного мовлення і письмових текстів англійською мовою. З метою уникнення відповідних проблем нами розроблювались опорні картки і відповідний комплекс вправ до них.

Лексична компетентність передбачає вміння використовувати не лише готове слово, але й утворювати нове від відомого кореня і суфікса. Разом з тим результати тестування показують, що завдання на перетворення слів за допомогою різних суфіксів стають для студентів найбільш складними.

Ми вважаємо, що в умовах навчання англійської мови у вищому навчальному закладі необхідно усунути дану прогалину та приділити особливу увагу розвитку словотвірних умінь.

Лексичні одиниці туристичної тематики, класифіковані за морфологічними ознаками англійської мови, і комплекс вправ, орієнтований на їхнє активне запам'ятовування, сприяє розумінню морфологічного ладу англійської мови і розвитку у студентів навичок систематизації та структурування інформації.

Вміння утворювати нове слово на основі засвоєних лексичних одиниць сприяє розвитку логічного мислення студентів, їх творчих здібностей, мовної здогадки.

Формування лексичної компетенції у студентів може проводитися відповідно до принципу лексичного випередження у навчанні англійської мови, тобто коли особлива перевага надається лексичному аспекту мовлення. Сприйняття слова та його вживання тісно пов'язані з процесами формування, формулювання і оформлення думки лексичними засобами англійської мови [4].

Ефективність навчального комплексу вправ забезпечується їх раціональним співвідношенням.

Слід додати, що протягом навчального процесу нами ведеться контроль навчальної діяльності студентів у різних формах. Відповідно до програмних вимог з англійської мови кожен етап навчання супроводжується проміжним (у вигляді модульних контрольних робіт) і підсумковим контролем (у вигляді заліку, іспиту), за результатами якого ми можемо оцінити поетапне зростання рівня оволодіння англійською мовою. Крім того, це допомагає прослідкувати динаміку процесу оптимізації оволодіння іншомовною лексикою, оцінити ефективність реалізації розроблених вправ.

Для вивчення рівня оволодіння студентами іншомовною лексикою нами розроблені спеціальні контрольні тестові завдання, які відповідають програмним вимогам для студентів туристичних спеціальностей (модульні контрольні роботи включають різні типи завдань для контролю лексичних знань: gap-sentences, mixed terms and definitions, giving definitions to terms, making up a crammed story using all words from the list, complete the sentences etc.).

Поточний контроль у вигляді невеликих тестів або лексичних диктантів, розрахованих на 10-15 хвилин, може застосовуватись на кожному занятті і його результати допоможуть викладачеві та студентам визначити рівень володіння лексичним матеріалом, визначити труднощі, що виникли у процесі навчання та оптимізувати процес оволодіння лексичним аспектом мовлення.

Таким чином, цілеспрямований контроль лексичних знань веде до більш точного і правильного розуміння іншомовних текстів у процесі читання або сприйняття на слух.

Обмежена кількість годин, яка відводиться на вивчення іноземної мови у немовному вузі, породжує необхідність розвивати такі методи навчання, які дозволили б досягти достатньо високого рівня знань студентів. Велика роль у цьому процесі має бути

відведена новітнім інформаційно-комунікаційним технологіям. Однією з найперспективніших у цьому сенсі інформаційних технологій є мультимедійна. Особлива увага при вивченні лексики приділяється засобам асинхронної комунікації (іншомовним форумам, сайтам, блогам, електронній пошті), оскільки вони дозволяють збільшувати як пасивний, так і активний словниковий запас, вмотивовують студентів, створюють комунікативні ситуації, але дозволяють обмінюватися інформацією з певною часовою затримкою. Наприклад, викладач може направити студентів на сайт туристичного агентства, підготувавши запитання стосовно контенту сайту, спробувати забронювати авіаквиток і т. ін. Такі види роботи сприяють більш продуктивному засвоєнню лексики та активної участі студентів у навчальному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко Т. А. Мотивация как фактор эффективного формирования иноязычной коммуникативной компетенции в информационном образовательном пространстве / Т. А. Антоненко // Вестник Томского государственного университета. – 2007. – № 296. – С. 28 – 30.
2. Мильруд Р. П. Навыки и умения в обучении иноязычному говорению / Р. П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 1. – С. 23 – 27.
3. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе / С. Ф. Шатилов. – М. : Просвещение, 1996. – 223 с.
4. Common European framework of references for languages: learning, teaching, assessment. – Council of Europe. – Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2004. – 354 p.
5. Lee, James F. Making communicative language teaching happen / James F. Lee, Bill VanPlatten. — The McGraw-Hill, 2003. — 300 p.
6. Thornbury, Scott. How to teach vocabulary / Scott Thornbury. — Pearson Education Limited, 2002. — 186 p.

Е. СТАРИНЕЦ

ФОРМИРОВАНИЕ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ «ТУРИЗМ»

В статье проанализировано обоснование подходов к формированию у студентов иноязычной лексической компетенции и разработана система

лексических упражнений с учетом методической последовательности этапов формирования лексической компетенции

Ключевые слова: лексическая компетенция, лексические единицы, принцип комунікативності, введение нового материала

O. STARYNETS

FORMATION OF LEXICAL COMPETENCE OF STUDENTS MAJORING IN «TOURISM»

The article analyses the substantiation of approaches to formation of foreign language lexical competence and working out the system of lexical exercises with taking into consideration the methodical sequence of the stages of lexical competence

Key words: lexical competence, lexical units, communicative approach, input

УДК 811.111'276(73)

Алевтина ШЕЛЯКИНА

КУЛЬТУРНО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО АМЕРИКАНЦЯ: МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню американської мовної картини світу, розглянуто паремії, фразеологію американського й британського походження, крилаті вирази, що віддзеркалюють специфіку американської мовної картини світу та відіграють важливу роль у створенні культурно-антропологічного портрета американця.

Ключові слова: американська культура, концепт, мовні засоби репрезентації, культурно-антропологічний портрет, культурна самотність, менталітет.

Останнім часом в багатьох мовознавчих працях антропоцентричної спрямованості наголошується на пізнанні мови у зв'язку з існуванням людини, що передбачає ознайомлення з іншомовною культурою, традиціями країни, її історією та сучасністю, національними особливостями світосприйняття й менталітету, які відбиваються в мовній картині світу окремої